

Є. М. Лебідь-Гребенюк, канд. філол. наук, наук. співроб.,
Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Київ
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0010-8316>
ljs@ukr.net

АКСІОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТРАКТАТУ "ПРО НАСЛІДУВАННЯ ХРИСТА" У ЖИТТІ ТА ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Наголошено, що етична парадигма трактату "Про наслідування Христа" стає визначальною для Шевченка у певні періоди життя та суттєво впливає на ідейну спрямованість окремих текстів. Акцент робиться на розгляді тематичних паралелей із текстом у життєвій позиції письменника, його релігійних поглядах (відображених у листах та щоденнику), а також осмисленні принципу "imitatio Christi" у художньо-літературному форматі. Для творчості Тараса Шевченка одним із найбільш потужних христологічних мотивів став мотив страждання.

Ключові слова: *мотив, контекст, образ Христа, християнський дискурс, принцип "imitatio Christi".*

Ісус дав людям надію, можливість через людяність наблизитися до образу і подоби Божої, на практиці втілювати Його заповіді й виконувати вимоги, Він: "постраждав за нас, і залишив нам приклад, щоб пішли ми слідами Його" (1 Петр. 2:21). Священник-чернець Тома Гемеркен, більш відомий за місцем народження як Тома Кемпійський, у своєму трактаті "De Imitatione Christi" ("Про наслідування Христа") зосереджується саме на діяльних зразках втілення Христової сердечної науки, щоб людина могла знайти у ній духовну користь, розраду у недолі й смутку. Завдяки цьому текст має "надзвичайну притягальну силу" і став своєрідним "мегабестселером" [7] актуальним у будь-яку епоху. Й. Гейзінга наголошує на універсальності трактату, його позачасовості, він не належить ні конкретній епосі, ні певній культурі [8, с. 226]. У книзі робиться спроба наблизити Христа (ідеального й досконалого взірця) до людини через приклади добрих вчинків і моральної поведінки. Тома Кемпійський

підкреслює: кожен може прийняти Бога у своє серце й уподібнитися Сину Божому – є "щось вражаюче у впливі цієї книги: те, чим її автор захоплює нас, – це не сила або *elan* [порив], як у Августина, не словесне цвітіння, як у св. Бернарда, не глибина або повнота думки, тут все рівно і стисло, все як би в мінорі: тут тільки мир, спокій, тиха, смиренна надія і розрада" [8, с. 226].

Л. Ушкалов вказує на тривалу традицію побутування твору Кемпійського в українській культурі й літературі; текст читали і добре знали (і в латинському оригіналі, і в перекладах), зберігали в особистих бібліотеках Ф. Прокопович, С. Яворський, Д. Туптало, М. Гоголь, М. Костомаров. Особливе місце посідає трактат "Про наслідування Христа" у житті й творчості Тараса Шевченка. Точно не відомо, коли поет вперше ознайомився із книгою, однак на засланні їй "судилося бути духовною розрадою" [8, с. 225] Шевченка, моральним орієнтиром; книга сповнена "нехитрої мудрості про життя і смерть і призначена для зневіреного серця, <...> змучених душ усіх часів" [8, с. 226]. Першу задокументовану згадку знаходимо у часи найбільшої скрути, пригнічення, самотності, у Орській фортеці – листі до В. Рєпніної від 25–29 лютого 1848 року поет благас: "Ежели вы имеете первого или хоть второго издания книги Фомы Кемпейского "О подражании Христу", Сперанского перевод, то пришлите, ради Бога" [12, с. 42]. Шевченко пережив уже ревматизм і цингу (скорбут), полишений друзями (на що гірко жаліється у листі до А. Лизогуба від 1 лютого 1848 року), він виснажений фізично, а, головне, душевно, і лише віра і приклад Христа дають йому сили жити далі: "Вчера просидел я до утра и не мог собраться с мыслями, чтобы кончить письмо; каное-то безотчетно[е] состояние овладело мною (приидите все труждающиеся и обремененные, и аз упокою вы). Перед благовестом к заутрени пришли мне на мысль слова распятого за нас, и я как бы ожил, пошел к заутрени и так радостно, чисто молился, как, может быть, никогда прежде" [12, с. 42]. Саме людська природа Христа дає йому можливість ототожнювати себе з ним. Роки страждань, "муки" [12, с. 36, 42], "катувань" [12, с. 38], спонукають Шевченка осмислити власну життєву дорогу як хресну, обрану за прикладом Ісуса: "Молитва и ваши искренние письма более всего помогут мне нести крест

мой" [12, с. 41]. Т. Пахарева слушно зауважує, що жертвний тип особистості походить від Христа як "архетипічного джерела": "місія поета подвижницька і жертвна <...> виявляється не лише в його творах, але й в досвіді побудови власної біографії і в створенні релігійно забарвленого "особистого міфу" [6, с. 169]. Пізніше, у листі - "сповіді" (за визначенням самого автора) до княжни від 1 січня 1850 року він ще раз просить її надіслати книгу, яку він розшукував у Оренбурзі, але не знайшов: "Я теперь, как падающий в бездну, готов за все ухватиться – ужасна безнадежность! так ужасна, что одна только христианская философия может бороться с нею. Я вас попрошу, ежели можно достать в Одессе – потому что я здесь не нашел – прислать мне *Фому Кемпейского* "О подражании Христу". Единственная отрада моя в настоящее время – это *Евангелие*. Я читаю ее без изучения, ежедневно и ежечасно" [12, с. 50–51]. Відомо, що Шевченко таки отримав трактат, читав і зберігав цей дорогоцінний дар, а потім, залишаючи Новопетровське укріплення, подарував Н. Усковій [7]. Те, що поет знав слова тексту Кемпійського, засвідчує й той факт, що у щоденнику в записі від 13 червня 1857 року він по-своєму відрефлексує принцип "imitatio Christi", проголошений у трактаті; після усіх знесених страждань поет вивищується до Христового прощення: "забудем и простим темных мучителей наших, как простил Милосердый Человеколюбец своих жестоких распинателей" [11, с. 12].

Найбільш потужним христологічним мотивом у поезії Шевченка є мотив страждання, що асоціюється із хресними муками Ісуса, та розкривається в текстах у двох площинах: особистісній та загальнонародній (національній). Особистісне страждання у текстах поета тісно пов'язане з одним із проявів полісемантичного новозаповітного образу Христа – "Христа-страждальця", "Христа-Голгофи" [2, с. 17]. Кемпійський вчить не боятися страждання, а гідно й мужньо обирати його, бо страждав навіть Син Божий: "Так чому ж боїшся взяти на себе хрест? <...> Немає для душі спасіння ні надії на вічне життя, як тільки у хресті. Так візьми свій Хрест і йди услід за Ісусом" [3, с. 101]. Життя є страждання, і разом із тим, прийняти життя, прийняти у ньому

страждання, зрозуміти сенс страждання – головна мета людського існування, оскільки важливо, щоб страждання не зламало людину, а навпаки, зміцнило її духовно, очистило від гріха, допомогло здобутися на самовладання, віднайти своє призначення у світі. Для Шевченка особистісне страждання майже завжди є результатом вільного вибору людини, її свідомого прагнення здійснити подвиг або покуту. Важливо, що на думку поета, завдяки стражданню особистість може не лише очиститися від гріха, спокутувати його, але й піднятися на вищий щабель духовного розвитку, уподібнитися Богові через "ідею хриstopодібності" [2, с. 9].

Тому особистісне страждання, згідно із загальнохристиянським потрактуванням, має позитивну цінність. Саме у контексті Христової жертвовності мотив страдницької смерті найбільш яскраво репрезентований у таких ліро-епічних творах Т. Шевченка як "Єретик" та "Неофіти". Головний герой поеми "Єретик" – Ян Гус – приймає мученицьку смерть у боротьбі із поневолювачами чеського народу – загарбниками-німцями та католицькими священниками. Його непохитність перед лицем смерті, вільний вибір мучеництва ґрунтується на Христовій самопожертві; він по своїй волі обирає страждання і смерть, офірує свою жертву народові, тому що: "Кругом неправда і неволя, / Народ замучений мовчить. // І на апостольським престолі / Чернець годований сидить. // Людською кровію шинкує / І Рай у найми оддає..." [9, с. 289]. Неодноразове зміщення історичних реалій, пов'язаних із образами Ісуса Христа та Гуса, підтверджують віру Т. Шевченка у співмірність їхньої самопожертви: "Зібралися, мов Іуди, / На суд нечестивий / Против Христа. Свари, гомін, / То реве, то виє..." [9, с. 293], або: "Задзвонили в усі дзвони, / І повели Гуса / На Голгофу у кайданах" [9, с. 294]. Так для митця Гус у своєму стражданні стає рівний Богові, оскільки він вічний у своїх ідеях, у своїй справі. Жертвна смерть Гуса стає прикладом для нащадків, які повстануть за ним і продовжать справу свого славного попередника.

Схоже потрактування теми страждання і мученицької смерті знаходимо й у пізнішій поемі Т. Шевченка "Неофіти". "Святі мученики", неохристияни через жертву, безкровне протистояння

злу і тиранії несуть у суспільство дух християнсько-гуманного просвічення. Незламні у своїй вірі неофіти відважно ступають на арену, де їх чекає кривава, мученицька смерть, і через неї стверджують свої ідеали. Жертовність неофітів максимально близька до Христової, їх віра ґрунтується на істині, а життя спрямоване в бік самовдосконалення себе і навколишньої дійсності, оточення, засноване на засадах правди і справедливості. Неофіти, як і Христос, моляться Богові, а не кесарю, не сповідують загальних ідеалів і вже цим руйнують усталену систему цінностей. Страждання, жертовна смерть героїв не зосереджуються лише у межах локального, національного рівня, а виходять на загальнолюдський.

Дещо інший підхід до теми страждання, що розкриває його як породження гріха, зла та покуту за нього, репрезентовано у поемах "Катерина" та "Наймичка". Не нова в українській літературі й у творчості поета тема знівченого життя дівчини-покритки тільки розпочинає поему і служить вихідним мотивом, щоб показати не лише відчай героїні, її бажання вмерти, але й покуту за гріх, духовне відродження. Гріх, який спричиняє страждання, породжується переступом, свободою як сваволею. Ту свободу, яку Ганна ("Наймичка") носила у своїй душі, з якою росла і яка була її найбільшим моральним правом в її особистому житті, вона обернула у свавільний вчинок, бо пішла за голосом своїх пристрастей, і це привело її до гріха явного: "зло Наймички є те саме в основі, що і зло Катерини: вона переступила моральний закон, освячений моральною традицією українського народу, звичаями, закріпленими родинним побутом, національною традицією, ствердженою і християнською вірою" [1, с. 212]. Шевченко змальовує Ганну, як постать, що переживає і усвідомлює свою трагічну долю, яку обтяжує гріховний чин. Неусвідомлено, ставши на початку свого життя підвладною пристрастям і безсилою супроти зла, вона згодом знаходить у собі сили зрозуміти свою помилку, вину перед людьми і сином, стати на шлях спокути і страждання. Тут Шевченкове подвійне потрактування страждання повністю збігається із загальнохристиянським, у якому страждання є породженням гріха, зла, але також воно є й покута, отож має позитивну цінність. Ганна, спокутуючи свій гріх, сповідує чернечі заповіді: убогим стати,

як Христос; відректися себе; взяти ярмо хреста Христового. Поет, "немов дитину переводить Ганну через духовий іспит: від свободи смислової (первісної) через сваволлю <...> до відродження душі" [1, с. 213], коли вона, проста наймичка, сягає вищого ступеня християнської свободи; але це відбувається не одразу, а поступово. На шляху до духовного відродження Ганна проходить такі чотири стадії страждання: смирення (Ганна силою власної волі обирає долю наймички); терпіння (пов'язане із самовладанням і жертівністю); спокута (власне, суть страждання – муки усвідомлення гріха, докори сумління, неможливість відкритися жодній людині у цілому світі); духовне переродження. У цьому випадку, зазначає Є. Нахлік, саме страждання приводить людину до Бога, "роблячи її не так носієм слави Божої, як мучеником-праведником або смиреним покутником" [5, с. 339]. На першому етапі своїх страждань Ганна здобувається на смирення: донька багатих батьків стає бідною наймичкою, тобто відмовляється від егоцентричного орієнтиру в житті, віддає його альтруїстичному служінню чужим людям, синові. Смирення у цьому разі постає як духовна зміна особистості, набуття нею нової якості; воно не лише не протиставляється свободі, але й є її актом. Ніхто і ніщо не може змусити людину до смирення, крім особистої волі її самої. Ганна залишається внутрішньо вільною, навіть коли є зовнішнє рабство – повсякденне життя у наймах. Ганна добровільно обирає долю наймички, що можемо тлумачити як перемогу духу над пристрастями. Найбільшою заслугою людини Т. Шевченка вбачає зусилля у напрямі подолання самої суті страждання – зла. Тобто, сенс Голгофи не у возвеличенні мук, а у їх подоланні. Страждання Христа було переможне, божественно-активне, спрямоване на те, щоб подолати зло. Тому й смирення Ганни не є проста покірливість, а виступає і як спосіб духовного вдосконалення, вивищення над обставинами життя. Подолання власних пристрастей вимагає великих душевних сил; християнин, суголосно з євангельським віровченням, знаходить їх у любові: головна героїня поеми Т. Шевченка – у любові до сина. Як особистість Ганна відбувається тоді, коли не лише просто добровільно обирає мученицький шлях, але й коли осмислює сенс страждання,

визначає його для себе не тільки як спокуту, але й як певне просвітлення, відродження. Відтак наймичка навіть відмовляється бути весільною матір'ю у власного сина. Внутрішнє терпіння страждань Ганною ушляхетнює її душу, витончує її та допомагає глибше зрозуміти свій переступ, відпокутувати вчинене зло і відродитись, переродитися із наймички у Матір, із грішниця у святу.

Страждання цілого народу, нації, на думку Шевченка, зумовлене як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками. Внутрішні чинники – такі як розбрат, соціальна нерівність між людьми, відсутність гуманістичних засад у їх взаємовідносинах. Це зумовлене порушенням однієї із заповідей Ісуса Христа, викладеної у Першому соборному посланні апостола Іоана: "І ми оцю заповідь маємо від Нього, щоб хто любить Бога, той і брата свого любив!". Зовнішні чинники, що породжують страждання народу – це іноземне поневолення, політика гноблення, тиранії, нищення та жадоби наживи з боку держави-завойовниці. Тут можемо простежити низку семантичних збігів із наявним у Старому Заповіті мотивом вавилонського полону, яким Бог покарав ізраїльтян за гріхи та непослух. Проте, які б не були чинники, що породжують страждання, воно у своєму національному прояві жодним чином не є добровільним, а стало результатом панування на землі неправди, несправедливості. Шевченко звертався до теми страждань рідного народу на різних етапах своєї творчості; він неодноразово звинувачує у цьому іноземних кривдників – з боку Польщі (поезії "Полякам" або "Буває, в неволі іноді згадаю"): "Аж поки іменем Христа / Прийшли ксьондзи і запалили / Наш тихий рай. І розлили / Широке море сльоз і крові..." [10, с. 48] чи Російської імперії ("Розрита могила", "Великий льох"): "Москалики що заздріли, / То все очухрали. // Могили вже розривають / Та грошей шукають..." [9, с. 327]. Т. Шевченко стверджує, що страждання українського народу – це покара від Бога "за Богдана, / Та за скаженого Петра, / Та за панів отих поганих" [10, с. 332]. Як бачимо, лише одна з причин вказує на зовнішнє поневолення як джерело страждань, інші ж – належать до суто внутрішніх, що уособлюють найбільші гріхи народу: Богдан як символ

добровільного уярмлення та підлягання чужоземному володарю та пани – як порушення на землі Христової правди та рівності. Отже, потужним мотивом поетичної творчості Шевченка є внутрішні негаразди та панування нерівності, неправди серед людей, як основна причина страждань українського народу. Так у поемі "Сон" він являє картину пекла в Україні, де панують зло і жорстокість: "Латану свитину з каліки знімають, / З шкурою знімають, бо нічим обуть / Княжат недорослих; а он розпинають / Вдову за подушне..." [9, с. 268]. У подальших текстах поета теж знаходимо рядки, сповнені болю і гіркоти через страждання українського народу: "З братами тихо живемо, / Лани братами оремо / І їх сльозами поливаєм..." [10, с. 223]. Спостерігаємо, що Шевченко у контексті теми народних страждань використовує традиційний для української літератури образ скривдженого брата, котрий потерпає від несправедливості ближнього. Вирішення проблеми нерівності між людьми, що спричиняє утиски та страждання, поет вбачає у примиренні, християнській любові та братерстві: "Обніміте ж, брати мої, / Найменшого брата..." [9, с. 353]. Можемо стверджувати, що Шевченко вірив – причини страждання можна усунути лише тоді, коли подолаються внутрішні чинники, що його спричиняють. Таке єднання народу супроти зовнішнього поневолення він знаходить лише у минулому: "...тойді сходилися, / Мов із хреста зняті, / Батько з сином і брат з братом – / Одностайне стати / На ворога лукавого, / На лютого ляха" [9, с. 355]. У сучасному ж для митця житті України відбуваються зовсім інші події: "Доборолась Україна / До самого краю. // Гірше ляха свої діти / Її розпинають" [9, с. 352]. На перше місце поет ставить саме внутрішню роз'єднаність українського народу, що зумовлює його слабкість, відкритість, незахищеність перед зовнішнім ворогом.

Одним із поширених христорологічних мотивів у "Наслідванні Христа", що можемо відстежити й у поезії Шевченка, як вже зазначалося, був мотив страждання, проте можемо знайти низку інших розвинених мотивів, пов'язаних із євангельським тлумаченням образу Христа, що проповідують наближення до Бога, уподібнення йому не лише через страждання, але й через

терпіння, смирення та виконання на землі основних Божих заповідей. У трактаті знаходимо: "справді терпелива людина <...> все вдячно приймає з рук Божих і вважає великою користю для себе" [3, с. 103]. Таким терпінням сповнений спочатку Ярема (поема "Гайдамаки"), який зносить у наймах наругу "жида поганого": "Сирота Ярема, сирота убогий <...>, / А не клене долі, людей не займа. // <...>Трапляється, часом тихенько заплаче" [9, с. 136], або смиренний москаль Максим ("Москалева криниця" (1847), який доручає своє життя Богові, в усьому покладаючись на Нього: "Хоч би тобі лихе слово / Почув хто од його / – І талан і безталання – / Все, – каже, – од Бога". // Ані охне, ні заплаче, / Неначе дитина" [10, с. 168].

Мотив Христової простоти, актуальний для трактату – "не вважай себе кращим від інших, щоб часом не показався гіршим перед Богом, який знає, що є в людині. <...> Не зашкодить тобі, якщо поставиш себе нижче від усіх, значно гірше, якщо вважаєш себе вищим" [3, с. 26], наявний і у поезії Т. Шевченка. Поет теж наголошує на тому, що людині не варто визначати пріоритетами свого життя багатство, матеріальні цінності, суспільні титули, оскільки вони не приносять справжнього щастя, а іноді можуть стати на заваді духовної самореалізації особистості. Він осуджує вчинок дівчини, яка обирала чоловіка, керуючись майновим цензом, не зваживши на поради близьких (поема "Княжна"): "Сама втекла і повінчалась, // І батько й мати не пускали, / Казали: вгору не залазь. / Та ні, за князя. От і князь! // От і пишайсь тепер, княгине!" [10, с. 26]. Надмірна гордість, пихатість, зарозумілість є для Т. Шевченка злом, за яке на людину неминуче чекає відплата. Пересторогою усім людям сповнені рядки "Титарівни": "Стережіться, дівчаточка, / Сміялись з нерівні, / Щоб не було і вам того, / Що тій титарівні!" [10, с. 90].

Одним із найважливіших христологічних мотивів, спільним для поезій Шевченка і тексту трактату "Про наслідування Христа", є мотив любові до ближнього, людинолюбства, братолюбства у широкому розумінні: "Чи є що краще, краще в світі, / Як укупі жити, / Братам добрим добро певне / Пожить, не ділити?.." [9, с. 363]. Саме тому епіграфом до свого послання

"І мертвим, і живим, і ненарожденним..." поет обирає рядки із соборного послання апостола Іоанна: "Як хто скаже, що любить Бога, а брата свого ненавидить, той неправдомовець" (1 Ів. 4:20). Кемпійський так пише про любов до ближнього: "Багато робить той, хто дуже любить. Багато робить той, хто діло робить добре. А добре робить той, хто більше служить громаді, ніж своїй власній волі" [3, с. 39]. У текстах поета мотив любові до ближнього споріднений із ще одним христологічним мотивом прощення. У поезії Т. Шевченка "Меж скалами, неначе злодій..." герой знаходить душевні сили, щоб простити безчесну жінку за знівечене життя: "...І, сивоволосий, / Підняв руки калічені / До святого Бога, // Заридав, як та дитина... // І простив небогу!.." [10, с. 115]. Т. Шевченко наголошує: "Любов – Господня благодать..." [10, с. 63], яка змінює людину на краще, долучає її до Бога. Проте змушений декларувати, що у його час заповідь християнської любові до ближнього порушена; гнівно, обурено звучать рядки митця: "По закону апостола / Ви любите брата / Суєслови, лицеміри, / Господом прокляті. // Ви любите на братові / Шкуру, а не душу..." [9, с. 346]. Тому у поезії "Молитва", написаній у передостанній рік життя, Шевченко просить Бога саме про любов між людьми, як найвищу божественну благодать.

Отже, можемо зробити висновок, що поет міг ознайомитися із трактатом Томи Кемпійського задовго до заслання, "можливо, це сталося в 1843 році, коли він познайомився з княжною Варварою Репніною" [7]. У своїй творчості він часто апелював до Христа-мученика, який спокутував людські гріхи. Мотив особистісного страждання у творчості поета, як і у книзі Томи Кемпійського, тісно пов'язаний із християнським його розумінням як жертви або покути. У поезії митця знаходимо три основні причини народних страждань: покара народів від Бога за гріхи, внутрішні негаразди в українському суспільстві та зовнішнє поневолення. У поетичній творчості Шевченка відбувається їх злиття у єдине Зло, яке порушує Правду Божу на землі та спричиняє страждання як грішних, так і невинних. Важливо, що у текстах поета народне, національне страждання може зумовлювати особисте, спонукати індивідуальність до прийняття на себе трагедії буття українського

народу. Для Шевченка важлива інтенція кожної особистості у бажанні подолати зло та страждання, бо внутрішньо вільна одна людина здатна запалити у своєму народіві прагнення до волі, знищення зовнішнього поневолення. На засланні (у епістолярії та щоденнику) поет через призму власної долі ще раз переосмислить текст трактату "Про наслідування Христа", знайде у ньому розраду, духовну втіху й приклад, як людина може пройти жахливі випробування та залишитися чистою серцем: "Все это неисповедимое горе, все роды унижения и поругания прошли, как будто не касаясь меня. Малейшего следа не оставили по себе. <...> горький опыт прошел мимо меня невидимкою. Мне кажется, что я точно тот же, что был и десять лет тому назад. Ни одна черта в моем внутреннем образе не изменилась. <...> И я от глубины души благодарю моего Всемогущего Создателя, что он не допустил ужасному опыту коснуться своими железными когтями моих убеждений, моих младенчески светлых верований" [11, с. 22].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білецький Л. "Наймичка" / Л. Білецький // Т. Шевченко. Кобзар : у 4 т. / [за ред. Л. Білецького]. – Вінніпег, Канада : Видавнична спілка "Тризуб", 1952. – Т. 2. – С. 210–236.
2. Горський В.С. Ідея наслідування Христа в давньоруській агіографії / В. С. Горський // Образ Христа в українській культурі : [колективна монографія / відп. ред. Вілен Сергійович Горський] / [Горський В. С., Сватко Ю.І., Киричок О.Б. та ін.]. – К.: Києво-Могилян. акад., 2001. – С. 9–15.
3. Кемпійський Т. Наслідування Христа / Т. Кемпійський. – Львів, 1998. – 312 с.
4. Колесникова С. А. Духовно-релігійні істини літератури Нового часу / С. А. Колесникова // Научные ведомости. Серія: Гуманитарні науки. – 2013. – № 13 (156). – Вип. 18. – С. 44–50.
5. Нахлік Є. К. Доля–Los–Судьба : Шевченко і польські та російські романтики / Є. К. Нахлік. – Львів, 2003. – 569 с.
6. Пахарєва Т. А. Принцип подражания Христу в естетической рефлексии акмеистов / Т. А. Пахарєва // Анна Ахматова: эпоха, судьба, творчество. Крымский Ахматовский научный сборник. Вип. 8. – Симферополь, 2010. С. 168–178.
7. Ушкалов Л. "Про наслідування Христа" в Україні (Ескіз на Різдво) [Електронний ресурс]. URL : <https://kharkiv-nsru.org.ua/archives/3574>.
8. Хейзинга Й. Осень Средневековья: Соч. в 3-х т. / Й. Хейзинга. Т. 1: Пер. с нидерланд. Вступ. ст. и общ. ред. Уколовой В. И. – М.: Прогресс-Культура, 1995. – 416 с.

9. Шевченко Т.Г. Повне зібрання творів : у 12 т. Т. 1.: Поезія 1837–1847 / [перед. слово І.М. Дзюби, М.Г. Жулинського] / Т. Г. Шевченко. – К.: Наукова думка, 2003. – Т. 1. – 784 с.

10. Шевченко Т.Г. Повне зібрання творів : у 12 т. Т. 2.: Поезія 1847–1861. / Т. Г. Шевченко. – К.: Наукова думка, 2003. – 784 с.

11. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів : у 12 т. Т. 5.: Щоденник. Автобіографія. Статті. Археологічні нотатки. "Букварь южнорусский", записи народної творчості / Т. Г. Шевченко. – К.: Наукова думка, 2003. – 496 с.

12. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів : у 12 т. Т. 6.: Листи. Дарчі та власницькі написи. Документи, складені Т. Шевченком або за його участю / Т. Г. Шевченко. – К.: Наукова думка, 2003. – 632 с.

REFERENCES

1. Bilets'kyi L. "Naimychka" ["Servant"]. In: *T. Shevchenko. Kobzar: in 4 vols.* Vinnipeg: "Tryzub", 1952, vol. 2, pp. 210–236. (in Ukrainian).

2. Hors'kyi V. S. Ideia nasliduvannia Khrysta v davnoruskii ahiohrafii [The idea imitating of Christ in Old East Slavic hagiography]. In: *Obraz Khrysta v ukrainskii kulturi*. K.: Kyievo-Mohylian. akad., 2001, pp. 9–15. (in Ukrainian).

3. Kempniiskyi T. *Nasliduvannia Khrysta* [The imitation of Christ]. Lviv, 1998. 312 p. (in Ukrainian).

4. Kolesnikov S. A. Duhovno-religioznye istoki literatury Novogo vremeni [The spiritual and religious origins of modern literature]. *Nauchnye vedomosti*, 2013, no 13 (156), pp. 44–50. (in Russian).

5. Nakhlik Ye. K. *Dolia–Los–Sudba: Shevchenko i polski ta rosiiski romantyky* [Dolia–Los–Sudba: Shevchenko and Polish and Russian romantics]. Lviv, 2003, 569 p. (in Ukrainian).

6. Pahareva T. A. Princip podrazhanija Hristu v jesteticheskoi refleksii akmeistov [The principle of imitation of Christ in the aesthetic concept of acmeists]. *Krymskij Ahmatovskij nauchnyj sbornik*. Simferopol', 2010, no 8, pp. 168–178. (in Russian).

7. Hjojzinga J. *Osen' Srednevekov'ja: Soch. v 3-h tt.* [Collection of works: in 3 vols]. M.: Progress-Kul'tura, 1995, vol. 1. 416 p. (in Russian).

8. Ushkalov L. "*Pro nasliduvannia Khrysta*" v Ukraini ["The imitation of Christ" in Ukraine]. Available at: <https://kharkiv-nspu.org.ua/archives/3574>.

9. Shevchenko T. Gh. *Povne zibrannia tvoriv: u 12 t.* [Complete works: in 12 vols]. Kyiv: Naukova dumka, 2003, vol. 1. (in Ukrainian).

10. Shevchenko T. Gh. *Povne zibrannia tvoriv: u 12 t.* [Complete works: in 12 vols]. Kyiv: Naukova dumka, 2003, vol. 2. (in Ukrainian).

11. Shevchenko T. Gh. *Povne zibrannia tvoriv: u 12 t.* [Complete works: in 12 vols]. Kyiv: Naukova dumka, 2003, vol. 5. (in Ukrainian, Russian).

12. Shevchenko T. Gh. *Povne zibrannia tvoriv: u 12 t.* [Complete works: in 12 vols]. Kyiv: Naukova dumka, 2003, vol. 6. (in Ukrainian, Russian).

Стаття надійшла до редакції 19.03.21

Y. M. Lebid-Hrebeniuk, PhD, Researcher
Shevchenko Institute of Literature of the National Academy
of Sciences of Ukraine, Kyiv
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0010-8316>
ljs@ukr.net

**AXIOLOGICAL PRINCIPLES OF THE TRACTATUS
"THE IMITATION OF CHRIST" IN THE LIFE
AND CREATION WORK OF TARAS SHEVCHENKO**

The article considers various aspects of the ethical paradigm of the tractatus "The imitation of Christ" by Thomas a Kempis, which becomes decisive for Taras Shevchenko in certain periods of life and significantly affects to the ideological orientation of literary texts. The tractatus presents the idea that the study of Christ's life and the emulation of his example is the highest achievement that man can imitate. Book is full of practical and straightforward advice for spiritual growth. The emphasis is placed on the consideration of thematic parallels with the text of the tractatus in the life position of Taras Shevchenko's, his religious views (reflected in letters and diary), as well as understanding the concept of "imitatio Christi" in the literary format. The religious source of tractatus was discussed in the investigation, particularly, christological motives, as well as aspects of Christian ethic present in Shevchenko's poetry. And as a matter of fact, the existence of Christian motives, as a structure, which elements are transformed, depending on context, circumstances and individual author's desire, ensures wholeness and completeness of Shevchenko's creation work. For Taras Shevchenko's poetical creation work, one of the most powerful Christological motives was the motif of suffering, which appealed to Christ the Martyr, who atoned for human sins. Much attention is given to one of the most powerful Christological motif in Shevchenko's poetry – the motif of humility, which in the poet's texts is connected with the polysemantic image of Christ. According to the Shevchenko, humen, through their suffering can be cleansed from sins, rise to a higher plane of spiritual development. Also the article gives a detailed analysis of motives patience, tolerance and love for one's neighbour.

Keywords: *motif, context, image of the Christ, Christian discourse, concept "imitatio Christi".*